

การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ
ตามหลักพุทธจิตวิทยา

Teaching Management That Takes into Account the Differences of Learners
with Special Care Needs According to Buddhist Psychology

ภริมา วินิตาสติกุล¹, สิริลักษณ์ มณีรัตน์² และ จิระ จิตสุภา³

Parima Vinitasatitkun¹, Siriluck Maneerat² and Jira Jitsupa³

^{1,2,3}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

^{1,2,3}Faculty of Education, Suan Dusit University, Thailand

Corresponding Author E-mail: ¹parima9451@gmail.com

Retrieved: June 2, 2023; Revised: August 30, 2023; Accepted: August 31, 2023

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็นแนวทางสำหรับบุคลากรทางการศึกษาที่สามารถจะนำไปปรับใช้หรือประยุกต์เข้ากับการทำงานของตนเอง เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ ประกอบด้วย 1) ผู้สอนต้องเป็นกัลยาณมิตรเป็นผู้ที่มีความรักและเมตตาผู้เรียน มีความอดทนที่จะบ่มเพาะพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งผลความดีงามต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยปัญญา 3 ได้แก่ สุตมยปัญญา เป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงความรู้สึกที่หวังดีปรารถนาดีต่อผู้เรียน จินตามยปัญญาเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ และส่งเสริมภาวะอารมณ์ที่ดีของผู้เรียน และสุดท้ายคือ ภาวนามยปัญญาเป็นส่งเสริมการฝึกทักษะจากการปฏิบัติจริง คือให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และ 3) พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมที่ไม่ใช่แค่ให้เรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้นแต่กระบวนการจะต้องส่งเสริมผู้เรียนทั้งด้าน 1) ฐานกาย คือ มีร่างกายแข็งแรง มีทักษะการใช้ร่างกายที่ดี และดูแลสุขภาพกายดี 2) ฐานจิตใจ ส่งเสริมให้เกิดการจัดการอารมณ์ที่เหมาะสม ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ เข้าใจสภาวะจิตตนเองที่เกิดขึ้นและรู้จักวิธีแสดงออกอย่างสมควร 3) ฐานสังคม เป็นการสร้างความร่วมมือที่ทุกฝ่ายควรมีส่วนในการส่งเสริมเด็กที่ต้องการการดูแลพิเศษ และฝึกทักษะการเข้าสังคม การทำงานเป็นทีม บทบาทหน้าที่อันเหมาะสมสำหรับตนเอง และ 4) ฐานปัญญา คือการเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุข พัฒนาตนเองด้วยการศึกษา แก่ไขและพัฒนาตนเองได้อย่างที่ตนเองต้องการ เรียนรู้อยู่เสมอ และพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจ

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ; พุทธจิตวิทยา

Abstract

Learning management considers the difference between learners with special needs as described by the concepts of Buddhist psychology. It concerns the guiding principles of the academic faculty, which are used to adjust and integrate into their workforce to enhance the learning capacity of learners with special needs with the following components: First, the instructor must be a proper guide with the expression of love and kindness towards learners. Moreover, the persistence of the instructor to foster continuous progress of learners to bring about goodness to them is essential. Second, the Learning process comprises three wisdoms, which are 1) the approach to make learners feel their goodwill, 2) the activity to motivate critical thinking and enhance the good intentions of learners and 3) the method to put into practice to build tangible experience. Third, integrated learning development not only supports the learning experience in a classroom environment but also supports learners in various aspects, including 1) body matter, which is to have a healthy body with good body orientation and body care; 2) mind matter, it is to adjust proper stage of emotional orientation, self-control, and understanding human cognition that reflects human empathy and expression; and 3) social matter, it is to collaborate with all stakeholders that support the learning of learners with special needs and train social etiquette to work as teamwork and to carry out a proper role for each of them. 4) Wisdom matters; it is to learn to live with sympathy, self-help through education, and improve and develop oneself to reach their potential, learn continuously, and carefully comprehend each task before making a decision.

Keywords: Learning Management; The Differences of Learners With Special Care Needs; Buddhist Psychology

บทนำ

ความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษเป็นความท้าทายสำหรับบุคลากรทางการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนสำหรับบุคคลเหล่านี้ที่อาจกล่าวได้ว่าพวกเขาเหล่านั้นเกิดความบกพร่องทางการเรียนรู้เฉพาะ (Specific Learning Disability) อีกทั้งภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้มีการจัดการศึกษาแก่บุคคลผู้ที่มีความต้องการพิเศษอย่างทั่วถึง และไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในข้อความพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 10 ที่ระบุไว้ ดังนี้ “การจัดการศึกษาต้องให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึง

และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ และการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น” เป็นงานที่สถาบันทางการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญและจัดให้มีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม (จรีลักษณ์ รัตนพันธ์, 2553)

การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยผู้เรียนที่เป็นผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษจำเป็นต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน ซึ่งผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษถ้าได้รับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับลักษณะพิเศษของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษสามารถทำให้เรียนร่วมกับเด็กปกติและใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน และประสบความสำเร็จในชีวิตได้ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ระบุชัดเจนในมาตรา 8 ให้สถานศึกษาในทุกสังกัดจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล โดยให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ และต้องมีการปรับปรุงแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ตามเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในประกาศกระทรวง สถานศึกษาในทุกสังกัดและศูนย์การเรียนรู้เฉพาะความพิการอาจจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนร่วม การจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ รวมถึงการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตอิสระ การพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การฝึกอาชีพ หรือการบริการอื่นใด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

ภายใต้การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้เกิดห้องเรียนแห่งอนาคต ครูผู้สอนควรมีการออกแบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่สร้างนักเรียน/ผู้เรียนให้มีทักษะแห่งอนาคต 3 ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้ (Learning skills) 2) ทักษะการคิด (Thinking skills) และ 3) ทักษะการทำงาน (Working skills) อันเป็นภารกิจที่สถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษามีการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และมีทักษะที่จำเป็นในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง (วิชาณา อับดุลเลาะ และวุฒิชัย เนียมเทศ, 2563) ทั้งในเรื่องการจัดการเรียนสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เพิ่มเติมจากการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปกติทั่วไป ซึ่งในบางสถานการศึกษาที่มีการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมหรือเป็นการศึกษาเพื่อทุกคน (Education for All) อาจจะมีความพร้อมทั้งสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ความพร้อมของบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าใจความแตกต่างทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ในขณะที่บางสถานศึกษาไม่ได้มีความพร้อมสำหรับการจัดการเรียนการสอนเพื่อทุกคน ดังนั้น สิ่งสำคัญคือการทำให้บุคลากรทางการศึกษาเกิดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถสอนเด็กได้ทุกคน และผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการส่งเสริม สนับสนุนตั้งแต่การคัดเลือก การจัดห้องเรียน และการบริหารจัดการสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ (Gyasi, Gyasi & Anku, 2020) จึงกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน

ที่ต้องการส่งเสริมศักยภาพของทุกคนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน และต้องเชื่อมั่นว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ แม้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีความบกพร่อง หรือที่เรียกว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษ อีกทั้งเด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กกลุ่มหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนในลักษณะเฉพาะการเรียนรู้ร่วม (ดาร์ณี ศักดิ์ศิริผล และบัณฑิตา ลิขสิทธิ์, 2561) ที่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยาเกิดความเข้าใจพฤติกรรมของเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างเป็นระบบ เข้าใจรากฐานของจิตสำนึก การรับรู้ความเป็นจริงถึงธรรมชาติของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยปราศจากความคิดที่บิดเบือน

ดังนั้น การเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ให้สามารถก้าวไปสู่การพึ่งตนเองได้ในอนาคตเป็นสิ่งที่สถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาร่วมกับออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษที่อาศัยความเข้าใจรากฐานของจิตสำนึกและธรรมชาติเด็กที่มีความต้องการพิเศษ สู่การจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษอย่างเป็นระบบ หรือเรียกว่าตามหลักพุทธจิตวิทยา บทความวิชาการนี้นำเสนอหลักการอันจะเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนตามหลักพุทธจิตวิทยา

การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่นำหลักสูตรและเนื้อหาสู่การปฏิบัติ ก่อนที่จะกล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ ควรทำความเข้าใจความหมายและหลักการเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ (Special Education) และการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล (Differentiated Instruction)

1. การศึกษาพิเศษ (Special Education)

1.1 ความหมายของการจัดการศึกษาพิเศษ (Meaning of Special Education)

ส่วนใหญ่นักวิชาการมักจะกล่าวถึงความหมายการศึกษาพิเศษ โดยเริ่มจาก UNESCO (2006) ให้ความหมายการศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษาและบริการสนับสนุนให้กับบุคคลที่มีความต้องการทางการศึกษาพิเศษ ซึ่งครอบคลุมบุคคลที่มีความบกพร่องหรือพิการ และบุคคลที่มีปัญหา หรือประสบการณ์ความล้มเหลวในการเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 (ในหมวด 2 มาตรา 10) ให้ความหมายการศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม การสื่อสารและ การเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพหรือบุคคล ซึ่งไม่สามารถพึ่งตัวเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

เกยุร วงศ์ก้อม (2548) การศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ไม่ว่าความต้องการนั้นจะเกิดขึ้นเนื่องจากความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ รวมทั้งเด็กที่มี

ความสามารถพิเศษ ซึ่งการจัดการศึกษาในรูปแบบปกติไม่สามารถช่วยให้เด็กเรียนรู้และพัฒนาได้เต็มศักยภาพ จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาในลักษณะพิเศษ เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นพิเศษที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

พัทธนันท์ วงษ์วิชัยุตม์ (2550) ได้ให้ความหมายของการศึกษาพิเศษไว้ว่า การศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภท รวมถึงเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งการจัดการศึกษาแบบปกติไม่สามารถพัฒนาให้เด็กพิเศษเกิดการเรียนรู้เต็มศักยภาพได้ จึงต้องมีการจัดการศึกษาให้มีลักษณะพิเศษ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

ทวีศักดิ์ สิริรัตนเรขา (2562) ให้ความหมายการศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ด้อยโอกาส ซึ่งเด็กกลุ่มนี้มักไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษาที่จัดให้ตามระบบปกติ เป็นการศึกษาที่มีความแตกต่างไปจากทั่วไป ทั้งในด้านวิธีสอน กระบวนการ หลักสูตร เนื้อหาวิชา เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียน และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก

ดังนั้น จากการให้คำนิยามเกี่ยวกับความหมายของการจัดการศึกษาพิเศษ สามารถสรุปความหมายได้ว่า การศึกษาพิเศษ (Special Education) หมายถึง การจัดการศึกษาแก่นักเรียนที่มีบกพร่องทุกประเภท ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม การสื่อสารและ การเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพหรือบุคคล ซึ่งการจัดการศึกษาพิเศษเป็นการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากนักเรียนปกติ ทั้งในด้านที่เกี่ยวกับวิธีการสอน เนื้อหาวิชาเครื่องมือ และอุปกรณ์การสอนที่จำเป็น โดยจัดให้สนองความต้องการและความสามารถของเด็กเป็นรายบุคคล

1.2 หลักการจัดการการศึกษาพิเศษ (Principles of Special Education Management)

หลักการในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษเป็นหลักการที่มุ่งเน้นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ยึดหลักความเสมอภาคและการจัดการให้เป็นปกติ ตามหลักการของการศึกษาเพื่อปวงชน (Education For All) ที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ต้องได้รับการศึกษา ซึ่งแนวคิดการศึกษาเพื่อปวงชนเริ่มต้นมาจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) โครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) กองทุนเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ธนาคารโลก (World Bank) องค์การระดับชาติและระดับภูมิภาคจำนวนหนึ่งรวมทั้งประเทศไทยโดยกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (World Conference on Education for All) ระหว่างวันที่ 5-9 มีนาคม 2533 ณ จอมเทียน ประเทศไทย ร่วมกันประกาศปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน (World Declaration on Education for All) หรือปฏิญญาจอมเทียน (Jomtien Declaration) ในกรอบการดำเนินงานได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาเพื่อปวงชนทั้งหมด 6 ประการ (The Six EFA Goals) โดยจะต้องให้บรรลุผลสำเร็จภายในปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2556) ได้แก่

1) ขยายการดูแลเด็กปฐมวัยและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาอื่น ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กด้อยโอกาส และเด็กพิการ ซึ่งรวมถึงการให้ความรู้แก่ครอบครัว และชุมชน

2) ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงภายในปี พ.ศ. 2543 โดยให้โอกาสแก่เด็กในการเข้าเรียน และเรียนต่อจนจบชั้นประถมศึกษา หรือในระดับการศึกษาที่สูงกว่านี้ ซึ่งได้กำหนดว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) ปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนผ่านมาตรฐานขั้นต่ำที่สูงขึ้น โดยกำหนดตามร้อยละของประชากรกลุ่มอายุ (เช่น ร้อยละ 80 ของประชากรกลุ่มอายุ 14 ปี) ที่สามารถสำเร็จการศึกษาในระดับหรือเกินกว่าระดับที่กำหนดไว้

4) ลดอัตราการไม่รู้หนังสือของผู้ใหญ่ให้ได้ครึ่งหนึ่งภายในปี พ.ศ. 2543 จากอัตราในปี พ.ศ. 2533 โดยเน้นการเรียนรู้ของเด็กหญิงและสตรี เพื่อลดความแตกต่างของอัตราการไม่รู้หนังสือระหว่างชายและหญิง (แต่ละประเทศจะกำหนดช่วงอายุเป้าหมายเอง)

5) ขยายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกอบรมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของเยาวชนและผู้ใหญ่ โดยสามารถวัดประสิทธิผลของโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ในแง่ของพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป และการนำผลการเรียนไปประยุกต์ใช้ในด้านสุขภาพอนามัย การทำงาน และการเพิ่มความสามารถในการทำงาน

6) เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและครอบครัวในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย การให้ความรู้ดังกล่าวอาจจัดผ่านสื่อทุกประเภท ซึ่งรวมถึงสื่อมวลชนและช่องทางการสื่อสารทุกรูปแบบทั้งเก่าและใหม่ ตลอดจนกิจกรรมทางสังคม ทั้งนี้จะต้องสามารถประเมินประสิทธิภาพได้โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

หลักจากการปฏิญญาจอมเทียน (Jomtien Declaration) เกิดขึ้น ประเทศไทยมีการออกกฎหมายที่สำคัญ หลายฉบับอันเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพิเศษ อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เป็นต้น ทำให้หลักการในการจัดการศึกษาพิเศษเน้นหลักการ 4 ประการ (นาริรัตน์ เจริญเดช, ม.ป.พ.) คือ

1. ด้านนักเรียน กล่าวคือ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่นักเรียนมีความบกพร่องหรือพิการ ควรมีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์และสังคม รวมถึงการช่วยเหลือตนเอง ในขณะเดียวกันนักเรียนทั่วไป ควรมีการเตรียมความพร้อมในด้านความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน ทักษะคิดและการยอมรับเพื่อนที่มีความบกพร่องหรือพิการ

2. ด้านสภาพแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย

2.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สถานศึกษาต้องคำนึงถึงการจัดสภาพแวดล้อมให้มีขีดจำกัดน้อยที่สุดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน รวมถึงอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในชั้นเรียนและนอกห้องเรียน

2.2 สภาพแวดล้อมทางบุคคล หมายถึง พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู และบุคลากรอื่นในโรงเรียน ควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แนวทางการดำเนินการจัดการศึกษา และเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจการยอมรับเมื่อนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือพิการเข้าสู่ระบบการศึกษา

3. กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมภายในและภายนอกห้องเรียนในสถานศึกษาที่มีส่วนให้นักเรียนทั่วไป และนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือพิการได้รับการพัฒนาทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม เช่น การรับนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือพิการเข้าเรียน การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดทำตารางเรียน การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล การจัดทำแผนการสอนเฉพาะบุคคล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษาและชุมชน

4. ด้านเครื่องมือ หมายถึง นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ งบประมาณ ระบบการบริหารจัดการ กฎกระทรวงเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ ตำรา ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา รวมถึงครู การศึกษาพิเศษและนักวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือพิการ สิ่งที่น่าสนใจเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องหรือพิการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล (Differentiated Instruction)

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้สอนทราบว่าผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนมากน้อยเพียงไร และสามารถนำข้อมูลเพื่อออกแบบการเรียนรู้หรือการใช้สื่อที่เหมาะสมกับวิธีการเรียนของผู้เรียน (ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย, 2559)

ซึ่ง อติยศ สรรคบุรณรักษ์ และศศิณัฐ สรรคบุรณรักษ์ (2558) กล่าวว่า ในบริบทของการจัดการศึกษาที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งสำคัญที่สุดคือ ผู้สอนต้องสามารถจัดการเรียนการสอนให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และทำความเข้าใจในความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนอันนำไปสู่การจัดการเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือจัดกลุ่มตามความสามารถ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียน การสอนทักษะ หรือจัดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับผู้เรียนเฉพาะกลุ่ม โดยผู้สอนที่ออกแบบกระบวนการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงหลักสำคัญ ดังนี้ 1) ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน 2) ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน 3) น่าสนใจไม่ทำให้เบื่อ 4) มีความเมตตากรุณาต่อผู้เรียน 5) กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ 6) เวลาเหมาะสมที่จะเกิดการเรียนรู้ 7) สร้างกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติจริง 8) ให้การสนับสนุนการเรียนรู้ 9) คำนึงถึงเป้าหมายการเรียนรู้ 10) เข้าใจผู้เรียน 11) ไม่ยึดติดแค่วิธีเดิม ๆ สร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ 12) กิจกรรมที่ได้เคลื่อนไหวเป็นพลวัต (Dynamic) ทั้งด้านเนื้อหา บรรยากาศและวิธีการสอน และ 13) สอนในสิ่งที่ใกล้ตัว

ทั้งนี้ ก่อนที่จะมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนควรทำความเข้าใจลักษณะของผู้เรียน ซึ่งศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย (2559) ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มเก่ง เป็นผู้เรียนที่มีผลการเรียนรู้ที่ดี เรียนรู้ได้เร็วเข้าใจบทเรียนได้อย่างดี มีผลการเรียนรู้ระดับดีถึงดีมาก 2) กลุ่มปานกลาง เป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนรู้ต่ำกว่ากลุ่มเก่ง เข้าใจเรื่องที่สอนพอสมควร และ 3) กลุ่มอ่อน เป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนรู้ค่อนข้างต่ำ ครูต้องให้คำแนะนำช่วยเหลือจึงจะสามารถทำได้ โดยการจำแนกลักษณะของนักเรียนเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครูจะต้องออกแบบกิจกรรม ให้สอดคล้องกับลักษณะของ

ผู้เรียนเพื่อตั้งศักยภาพของนักเรียนออกมาให้ได้มากที่สุด และแน่นอนว่า กลุ่มเด็กที่มีความต้องการการพิเศษ จะถูกดูแลแบบลักษณะด้วย แต่จะแตกต่างกันไปตามลักษณะของความบกพร่อง

ผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ

1. ความหมายของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ

ผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษในบางครั้งอาจมีความสับสน เนื่องจากถูกใช้คำเรียกบุคคล เหล่านี้ไว้ว่าเป็นเด็กที่มีความบกพร่อง เด็กพิการ หรือผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษทางการศึกษา จึง ควรต้องเข้าใจก่อนว่าเด็กที่มีความต้องการการดูแลพิเศษคือบุคคลกลุ่มใด และผู้เรียนที่มีความต้องการการ ดูแลพิเศษทางการศึกษาคือคนกลุ่มใด เด็กที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ ซึ่งถือได้ว่าเด็กเหล่านั้นจะมีความ ต้องการการดูแลพิเศษประเภทต่าง ๆ ตามสภาพปัญหา ข้อจำกัดการเรียนรู้ที่ต่างกัน

จรัสลักษณ์ รัตนพันธ์ (2553) ได้ให้ความหมาย และแบ่งประเภทของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ (Student with Special Needs) หมายถึง เด็กที่ไม่อาจพัฒนาความสามารถได้เท่าที่ควรจากการเรียนการสอนตามปกติ เนื่องจากสภาพความบกพร่องหรือความแตกต่างทางร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ รวมไปถึง เด็กที่มีความสามารถพิเศษ ปัญญาเลิศ โดยสามารถแบ่งกลุ่มนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งนักเรียนกลุ่มนี้ถือ是孩子เรียนเก่ง มีความสามารถเอาตัวรอด ได้ จึงมักไม่ค่อยได้รับการดูแล ช่วยเหลือ ทำให้ในบางครั้งนักเรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษอาจเกิดความ กดดันจากบุคคลรอบข้างที่มีความคาดหวังว่าจะทำได้ดีมากกว่านักเรียนคนอื่น นักเรียนกลุ่มที่มีความสามารถ พิเศษแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ดังนี้

- 1) เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง คือ กลุ่มเด็กที่มีระดับสติปัญญา (IQ) ตั้งแต่ 130 ขึ้นไป
- 2) เด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เป็นเด็กที่มีความสามารถเฉพาะด้านที่โดดเด่นกว่าคน อื่นในวัยเดียวกัน เช่น ด้านคณิตศาสตร์ ตรรกศาสตร์ การใช้ภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา และการแสดง เป็นต้น
- 3) เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

1.2 กลุ่มที่มีความบกพร่อง เด็กที่มีความบกพร่องประเภทนี้ มักเรียนรู้ช้า มีปัญหาในการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ไม่เท่าเทียมกับเด็กปกติในระดับอายุเดียวกัน แบ่งออกเป็น 9 กลุ่ม ดังนี้

- 1) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
- 2) เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
- 3) เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
- 4) เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย การเคลื่อนไหว และสุขภาพ
- 5) เด็กที่มีความบกพร่องทางภาษา และการสื่อสาร
- 6) เด็กที่มีความบกพร่องทางอารมณ์และพฤติกรรม
- 7) เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
- 8) เด็กออทิสติก (รวมถึงความบกพร่องของการพัฒนาการแบบรอบด้านอื่น ๆ – PDDs)

9) เด็กที่มีความพิการซ้อน

1.3 กลุ่มยากจนและด้อยโอกาส เด็กประเภทนี้คือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจนขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็นในการเจริญเติบโต และการเรียนรู้ของเด็ก และรวมถึงกลุ่มเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กถูกใช้แรงงาน เด็กต่างด้าว เป็นต้น ซึ่งเด็กกลุ่มนี้หากได้รับการดูแลเพิ่มเติมด้วยวิธีการพิเศษ สามารถทำให้เด็กสามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพที่มีอยู่ได้

2. ประเภทผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษทางการศึกษา

ผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษทางการศึกษา คณะอนุกรรมการการพัฒนาจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จำแนกความพิการทางการศึกษาที่เป็นกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่อง 9 ประเภท อาจมีการดูแลในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

2.1 บุคคลที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการมองเห็นตั้งแต่ระดับเล็กน้อย จนถึงตาบอดสนิท

2.2 บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยถึงระดับหูหนวก

2.3 บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง คนที่มีพัฒนาการช้ากว่าคนปกติทั่วไป เมื่อวัดระดับสติปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน มีสติปัญญาดำกว่าบุคคลปกติและความสามารถในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างน้อย 2 ทักษะ หรือมากกว่า เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะทางสังคม ทักษะการดูแลตัวเอง ทักษะการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน

2.4 บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ หมายถึง คนที่มีอวัยวะไม่สมบูรณ์ อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนขาดหายไป กระดูกและกล้ามเนื้อพิการ เจ็บป่วยเรื้อรังรุนแรง มีความพิการ ของระบบประสาท มีความลำบากในการเคลื่อนไหวซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาในสภาพปกติ ทั้งนี้ไม่รวมคนที่มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส ได้แก่ ตาบอด หูหนวก

2.5 บุคคลที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ หมายถึง คนที่มีความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างในกระบวนการพื้นฐานทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับความเข้าใจ หรือการใช้ภาษา ซึ่งจะมีผลทำให้มีปัญหาในการฟัง การพูด การคิด การอ่าน การเขียน การสะกดหรือการคิดคำนวณ รวมทั้งสภาพความบกพร่องในการรับรู้ สมองได้รับบาดเจ็บ การปฏิบัติงานของสมองสูญเสียไป

2.6 บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา หมายถึง คนที่มีความบกพร่องในเรื่องการออกเสียงพูดที่ไม่ใช่สาเหตุของการสูญเสียการได้ยิน เช่น เสียงผิดปกติ อัตราความเร็วและจังหวะการพูดผิดปกติ หรือคนที่มีความบกพร่องในเรื่องของความเข้าใจ และหรือการใช้ภาษาพูด การเขียน และหรือระบบสัญลักษณ์อื่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจเกี่ยวกับรูปแบบของภาษาเนื้อหาของภาษา และหน้าที่ของภาษา

2.7 บุคคลที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ หมายถึง คนที่แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเด็กปกติทั่วไป และพฤติกรรมเบี่ยงเบนนี้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและผู้อื่น เป็นผลมาจากความขัดแย้งของเด็กกับสภาพแวดล้อม หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก ซึ่งทำให้ไม่สามารถเรียนรู้ ขาดสัมพันธภาพกับเพื่อนหรือผู้เกี่ยวข้อง มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กในวัยเดียวกัน มี

ความเก็บกดทางอารมณ์โดยแสดงออกทางร่างกาย ซึ่งบางคนมีความบกพร่องที่เป็นปัญหาอย่างมาก และปัญหาพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่เป็นที่ยอมรับทางสังคม

2.8 บุคคลออทิสติก หมายถึง คนที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการด้านสังคมภาษาและการสื่อความหมาย พฤติกรรมอารมณ์ และจินตนาการ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากการทำงานของสมองบางส่วนที่ผิดปกติไป ลักษณะของบุคคลออทิสติก

2.9 บุคคลพิการซ้อน หมายถึง คนที่มีสภาพความบกพร่องหรือความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน เช่น คนปัญญาอ่อนที่สูญเสียการได้ยิน เป็นต้น

3. รูปแบบการช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษเข้าสู่ระบบการศึกษา

อรศรี แก้วเจริญ (2543, อ้างอิงใน จริยา ตรุษฎี, 2562) อธิบายว่าเด็กที่มีความบกพร่องพิเศษควรได้รับการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการตามพื้นฐานของความบกพร่องตนเองอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถที่จะเติบโตได้อย่างเต็มศักยภาพและเรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองได้ ปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสร้างสรรค์ชีวิตของตนเองได้อย่างภาคภูมิใจ มีความสุขกับชีวิตและครอบครัว การช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการการดูแลพิเศษต้องกระตุ้นทักษะต่าง ๆ ในทุกด้าน ดังนี้

3.1 ทักษะทางด้านสังคม โดยสอนให้รู้จักรับรู้สิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น รู้จักการพูด การฟัง รู้จักสิ่งของรอบตัว รู้จักบุคคลในครอบครัว เป็นต้น สอนให้รู้จักบอกความต้องการของตนเป็นคำพูด หรือแสดงท่าทาง สอนให้รู้จักการคบเพื่อน สอนให้รู้จักสิทธิของตนและบุคคลอื่น สอนให้รู้จักมารยาทต่าง ๆ เช่น การทำความเคารพผู้ใหญ่ การกล่าวคำขอบคุณ ขอโทษ สอนให้รู้จักการเล่น เช่น อันตรายเกี่ยวกับการเล่น เวลาเล่นกับเพื่อนอย่าเล่นรุนแรง สอนให้รู้จักการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือผู้อื่น

3.2 ทักษะทางด้านภาษา สอนให้รู้จักการฟังเสียง และแยกแยะ เช่น เสียงรถ เสียงเรือ เสียงดนตรี เสียงกลอง เสียงไก่ เสียงเครื่องบิน เป็นต้น สอนให้รู้จักการฟัง เช่น ต้องไม่คุยเวลาครูสอน ให้รู้จักการสังเกต การใช้ท่าทาง การใช้สีหน้า เป็นต้น การสอนให้รู้จักการออกเสียงพูดให้ถูกต้อง สอนการอ่าน – การเขียน เมื่อเด็กพร้อมที่จะฝึกได้

3.3 ทักษะทางด้านการช่วยเหลือตนเอง ฝึกการรับประทานอาหาร เช่น รู้จักการเคี้ยวการกลืน การใช้ช้อน เป็นต้น ฝึกนิสัยการขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย ฝึกการแต่งตัว เช่น รู้จักสวมและถอดเสื้อผ้า ฝึกนิสัยการมีอนามัยที่ดี เช่น การรู้จักล้างมือ การใช้ผ้าเช็ดมือ

3.4 ทักษะทางด้านสติปัญญา เป็นความสามารถในการจำ สังเกต การเห็น การได้ยิน สิ่งต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ซึ่งสังเกตได้จากคำพูดและการกระทำเด็กแสดงออก เช่น ฝึกให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ สอนเรื่องเวลา สถานที่ ตำแหน่งที่ สอนเรื่องสี สอนเรื่อง ขนาด รูปร่าง สอนเรื่องจำนวน

3.5 ทักษะทางด้านการเคลื่อนไหว เป็นการสอนให้รู้จักตั้งศีรษะตรง มือ นิ้วมือ สอนให้รู้จักการใช้มือให้ถูกต้อง เช่น ตบมือ กำมือ จับปล่อย รู้จักใช้นิ้วมือในการเคลื่อนไหวเท้า สอนให้รู้จักการใช้ไม้เท้าให้สัมพันธ์กัน เช่น เดิน เขย่ง กระโดด ขึ้นบันได ลำตัว สอนให้รู้จักใช้กล้ามเนื้อต่าง ๆ เช่น การงอตัว การพลิกตัว

การเลี้ยงตัว การคลาน 4 .หน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษเข้าสู่ระบบการศึกษา

4. หน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษเข้าสู่ระบบการศึกษา

ประภาศรี นันทน์ภูมิ (2564) ได้ศึกษาการช่วยเหลือระยะแรกสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเพื่อเข้าสู่ระบบการศึกษาที่รัฐจัดให้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพของเด็กแต่ละคนที่เป็นการจัดการศึกษาพิเศษเบื้องต้นสำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปีที่มีความต้องการพิเศษ อันเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศทางตะวันตกอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา ในปีค.ศ. 1965 ภายใต้โครงการ Head Start Program เพื่อช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่มีอายุ 3-5 ปี ที่อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม และมีพัฒนาการที่บกพร่อง ให้มีสุขภาพและมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ซึ่งที่ผ่านมารูปแบบการช่วยเหลือในประเทศไทยเริ่มต้นจากเด็กที่มีความบกพร่องอย่างชัดเจนทางกายภาพ เช่น เด็กที่มีความพิการทางร่างกาย หรือเด็กที่มีปัญหาทางพันธุกรรม หรือเด็กที่มีปัญหาสุขภาพเรื้อรัง เด็กเหล่านี้จำเป็นต้องอยู่ในการดูแลของแพทย์ และทีมสหวิชาชีพในโรงพยาบาลซึ่งให้การช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ระบบการศึกษาสำหรับเด็กทุกคนอย่างมีความเสมอภาค โดยดำเนินการจัดการศึกษาในหน่วยงานของรัฐฯ และเอกชน ในลักษณะที่เป็นทางการ และไม่เป็นการ (กรองทอง จุลรัชนิกร, 2554) ดังนี้

4.1 ศูนย์การศึกษาพิเศษ เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้กับบุคคลพิการในรูปแบบของการบริการด้านการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่บุคคลที่มีความพิการ ให้เข้าสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนเรียนร่วม โรงเรียนเฉพาะความพิการ ศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ โดยปัจจุบันมีศูนย์การศึกษาพิเศษส่วนกลางกรุงเทพมหานคร จำนวน 1 แห่ง ศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา จำนวน 12 แห่ง ประกอบด้วย ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 2 จังหวัดยะลา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 3 จังหวัดสงขลา ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 4 จังหวัดตรัง ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 5 จังหวัดสุพรรณบุรี ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 จังหวัดลพบุรี ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 8 จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จังหวัดขอนแก่น ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 10 จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 11 จังหวัดนครราชสีมา และ ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 12 จังหวัดชลบุรี และศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดทั้งหมด จำนวน 63 ศูนย์การศึกษา

4.2 สถานศึกษาเฉพาะความพิการ เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสังกัดสำนักงานบริหารการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ ให้บุคคลพิการตามประเภทของความพิการ ในรูปแบบของโรงเรียนการศึกษาพิเศษเฉพาะทาง ประกอบด้วย โรงเรียนโสตศึกษาให้การศึกษากับบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จำนวน 20 แห่ง โรงเรียนสอนคนตาบอดให้การศึกษากับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสายตา ของรัฐจำนวน 2 แห่ง และของมูลนิธิจำนวน 6 แห่ง โรงเรียนศรีสังวาลย์ให้การศึกษากับบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเคลื่อนไหว จำนวน 3 แห่ง

4.3 การจัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนรวม เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสำหรับบุคคลพิการ ในรูปแบบของการเรียนรวมในโรงเรียนปกติ โดยเด็กปกติเรียนร่วมกับบุคคลที่มีความบกพร่องประเภทต่าง ๆ เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เมื่อพิจารณาตามลักษณะของความบกพร่องดังกล่าวมาจะทำให้เห็นถึงแนวทางในการจัดการเรียนรู้ หรือช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนามองว่า การศึกษาเป็นเรื่องของ ชีวิตตั้งแต่เกิด โดยครอบครัว เมื่อคลอดมาแล้ว พ่อแม่จะกลมเกลียวเลี้ยงดู มีความเป็นอยู่ การกิน การใช้ เครื่องนุ่งห่ม การพูด การใช้ชีวิต ทุกอย่างเป็นการศึกษาหมด แม้แต่การใช้ตาหู ใช้นิ้วฟัง ถือว่าเป็นการศึกษาขั้น พื้นฐาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) แม้ว่าเขาจะมีความบกพร่องทางการเรียนรู้อยู่ แต่สามารถที่จะจัดการเรียนรู้ด้วยการคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนได้เช่นเดียวกัน

หลักพุทธจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

1. ครูในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตร

การจัดการเรียนรู้ในหลักพุทธจิตวิทยาจะให้ความสำคัญกับครู เป็นอย่างมาก โดยถือว่าครูนั้นเป็นผู้ชี้ ทางถูก และอาจจะบอกทางผิดได้ด้วย โดยมีหลักสำหรับครู คือ ให้ถือว่าครูนั้นเป็นกัลยาณมิตรสำหรับศิษย์ ไม่ว่าจะในระดับไหน หรือศักยภาพ สถานภาพเป็นอย่างไร โดยให้ความสำคัญว่า กัลยาณมิตรนั้นจะเป็น จุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับทุกคน สิ่งที่ดีโดยยังไม่เกิดก็จะเกิด สิ่งที่ย่ำแย่ที่เคยเกิดขึ้นแล้วก็จะหายไปถ้าบุคคลนั้นมี กัลยาณมิตร ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลผู้มีความเป็นที่รัก เป็นที่น่าเคารพ เป็นที่น่ายกย่อง เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ควร แก่การว่ากล่าว เป็นผู้กล่าวถ้อยคำอันลึกซึ้ง บุคคลนั้นเป็นมิตรผู้นุเคราะห์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ บุคคลผู้ ต้องการมิตรควรคบ แม้ด้วยการยอมเสีย” (วิสุทธิ. ฎีกา. (ไทย) 1/42/105) เรียกว่าเป็นคุณสมบัติของ กัลยาณมิตร มี 7 ประการ อธิบายเพื่อเป็นแนวทางของครูที่จัดการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ดังนี้

1.1 ปิโย หมายถึง เป็นผู้น่ารัก หรือเป็นที่รักครูผู้ทำการสอนจะต้องประกอบด้วยเมตตา มีความรัก ต่อเด็ก มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส โดยเฉพาะกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งบางครั้ง การรับรู้ความหมายจากการอธิบายอาจจะทำได้ไม่ด้นัก แต่ว่าเด็กรับรู้อารมณ์ที่ครูสื่อสารออกมาได้ ทาง การแสดงออกไม่ว่าจะเป็นสีหน้าแววตา น้ำเสียง ครูที่สอนเด็กกลุ่มนี้จึงต้องมีความเป็นผู้น่ารักอยู่ด้วยแล้วรู้สึก อบอุ่น มีความสบายใจ

1.2 ครู หมายถึง น่าเคารพ และหนักแน่น ครูที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จะต้องมีความหนักแน่นอดทน เยือกเย็น เพราะการอยู่กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษนั้น ย่อมแตกต่างจากเด็กทั่วไป หากขาดความหนักแน่นมั่นคงทางจิตใจแล้ว ก็จะกลายเป็นคนเจ้าอารมณ์ หว่นไหว่ง่ายกับพฤติกรรมเด็ก ๆ และยังต้องแสดงตนให้เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง เพราะบางครั้งจำเป็นจะต้องสร้างความร่วมมือกันระหว่าง ครูและผู้ปกครอง เพื่อให้การส่งเสริมเด็กได้เต็มศักยภาพมากที่สุด

1.3 ภาวนีโย หมายถึง เป็นที่เจริญใจ เป็นแบบอย่างที่ดี พัฒนาตนเองอยู่เสมอ และครูที่ดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนเพิ่มพูนเติมเต็มความรู้ให้กับตนเองอยู่เสมอ ปรับปรุงพัฒนาทักษะของตนเอง ให้เป็นผู้ที่มีความชำนาญเชี่ยวชาญในการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

1.4 วิตตา หมายถึง เป็นผู้ฉลาดในการใช้ถ้อยคำ ครูของเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะต้องมีความสามารถในการสื่อสาร จัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีเหตุมีผล ทำให้เด็กมีความเข้าใจ สนุกสนาน และมีความสอดคล้องเหมาะสมกับลักษณะที่แตกต่างของเด็ก

1.5 วจนักขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังการแนะนำ การกล่าวล่วงเกิน คำวิจารณ์ เพราะการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะต้องเผชิญกับความคาดหวังของหลายฝ่าย และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนก็มีความหลากหลายซึ่งน้อยคนจะเข้าใจ จึงอาจจะเป็นเหตุให้ได้รับคำกล่าวหาว่าที่กระทบกระเทือนจิตใจ ครูก็จะต้องหนักแน่น และพร้อมรับคำติชม ตลอดจนถึงคำแนะนำที่มีประโยชน์

1.6 คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา หมายถึง กล่าวเรื่องยากให้เข้าใจง่าย ครูสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จำเป็นจะต้องปรับแนวทางวิธีการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะของเด็กซึ่งแตกต่างกัน แต่โดยรวมแล้วก็เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น การสอนหรือการสื่อสารจึงจำเป็นที่จะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีความง่ายต่อความเข้าใจและเข้าถึงได้ แม้ว่าเรื่องนั้นจะยากต่อเด็กมากก็ตาม แต่การประเมินก็เพื่อที่จะเติมเต็มให้เขามีทักษะเพิ่มมากขึ้น

1.7 โน จัญฐานเน นิโยชโก หมายถึง ไม่ชักนำไปในทางที่ไม่เหมาะสม แน่นนอนว่าครูจะต้องเป็นผู้ชี้ทางที่ดีงามสำหรับเด็ก ซึ่งจะไม่ใช่แค่การสอนเท่านั้น แต่ร่วมไปถึงพฤติกรรมของครู จะเป็นสิ่งที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้โดยการเลียนแบบ เช่น ครูจัดห้องเรียนสะอาดเป็นระเบียบ เด็กก็ได้เรียนรู้การรักษาความสะอาดมีระเบียบตามด้วย ถ้าครูมักจะเก็บขยะจนเน่าก่อนค่อยทิ้ง เด็กก็จะรอให้ขยะเน่าก่อนค่อยทิ้งเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิตของครูด้วยเช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตร คือ การเริ่มต้นที่ผู้สอนนั้น มีความเมตตา รักและปรารถนาดีต่อเด็ก ร่วมรับรู้ศักยภาพเด็กตามความเป็นจริง เข้าใจความต้องการของเด็ก ยอมรับและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมพัฒนาการเรียนรู้ไปด้วยกัน พร้อมทั้งอยู่เคียงข้าง เด็กๆ และเติมเต็มให้เขาได้เติบโตได้อย่างสุดกำลังของศักยภาพที่เขา มีสิ่งดีงามใดที่ยังไม่เกิดก็สร้างสรรค์ให้เกิดมีขึ้น และพฤติกรรมใดอันไม่เหมาะสมก็ค่อย ๆ ปรับปรุงพัฒนาไป ให้สมกับที่ครูคือกัลยาณมิตรของผู้เรียน ดังที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงการมีกัลยาณมิตรไว้ดังนี้ “...ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมีกัลยาณมิตร (มิตรดี) นี้ เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป...” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. การจัดการเรียนรู้เริ่มต้นที่ฐานกาย

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมอธิบายธรรมชาติของมนุษย์กับการเรียนรู้ ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2548) อธิบายว่า ชีวิตของเราสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แยกออกเป็น 2 อย่าง คือ (1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และ (2) สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทั้ง 2 อย่างนี้จะต้องมี

ความสัมพันธ์ตลอดเวลา ด้วยเครื่องสื่อสารที่เรียกว่า “ทวาร” แปลว่า ประตู ได้แก่ “กระบวนการของอายตนะ ภายในและอายตนะภายนอก ได้แก่ จักขุ(ตา) กับ รูป (รูป) โสตะ(หู) กับ สัททวะ (เสียง) ฆานะ(จมูก) กับ คันธะ (กลิ่น) ชิวหา (ลิ้น กับ รส (รส) กาย (กาย) กับ โผฏฐัพพะ (สิ่งที่สัมผัสกาย) มโน (ใจ) กับธรรมารมณ์ (สิ่งที่ใจนึก คิด)” ซึ่งทวารเหล่านั้น นิยมเรียกว่า อินทริย์ 6 ทำหน้าที่ 2 อย่างคือ 1) ทำหน้าที่รู้ คือ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร เช่น ตาถูกเห็นว่าเป็นอะไร หูได้ยินก็รู้ว่าเสียงอะไร เบา ดัง หรือเป็นคำที่สื่อสารว่าอย่างไร เป็นต้น

2) หน้าที่รู้สึก หรือรับรู้ความรู้สึก พร้อมกับรับรู้ข้อมูล เรามีความรู้สึกด้วย บางทีตัวเด่นกลับเป็นความรู้สึก หน้าที่ด้านรู้ เรียกว่า ง่าย ๆ ว่า ด้านเรียนรู้ หรือศึกษา และหน้าที่ด้านรู้สึก เรียกว่า ด้านเสพ

คณฺย โขโยธา (2552) ให้ความหมายของการเรียนรู้หรือการศึกษาในทรรศนะของพระพุทธศาสนา ว่า การศึกษาตรงกับคำว่า “สิกขา” แปลว่า การพัฒนาตนให้่องงาม แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ (1)การพัฒนากาย คือ รักษาร่างกายให้แข็งแรง มีสุขภาพดีมีความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะ และการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุได้อย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ด้วย (2) การพัฒนาศีล คือ การควบคุมกายและวาจาไม่ให้มีพฤติกรรมออกมาในทางเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียดที่จะทำให้คนอื่นเสียหายและเสียประโยชน์ (3) การพัฒนาจิตใจ คือ การทำให้จิตใจมีคุณสมบัติที่ดีงาม พรั่งพร้อมในด้านความดีงาม ความแข็งแกร่ง และความสุข ดังนี้ (3.1) ความดีงาม เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นมิตรไมตรีต่อคนรอบข้าง มีความกรุณาช่วยเหลือเมื่อเห็นคนอื่นมีความทุกข์มีความกตัญญู และมีสัมมาคารวะ เป็นต้น (3.2) ความแข็งแกร่ง เช่น มีจิตใจที่เด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ มีสติ วิริยะ ขันติ สมาธิ และสัจจะ เป็นต้น (3.3) ความสุข เช่น จิตใจมีความสุขสดชื่น ร่าเริงเบิกบาน สะอาด สงบ ปลอดภัย มีปิติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่วิตก ไม่ขุ่นมัว หมองเศร้า เป็นต้น (4) การพัฒนาปัญญา คือ การรู้จักเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้กับตนเองเริ่มตั้งแต่รู้จักวิธีเรียนศิลปวิทยาที่ดีมีประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิต เป็นผู้ชวนขวนขวายใคร่เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ เพื่อก้าวให้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ตลอดจนรู้จักคิด รู้จักวินิจฉัย รู้จักใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนรู้แนวพุทธจิตวิทยานั้น เริ่มต้นที่ตัวครูต้องเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน และสร้างกระบวนการเรียนรู้จากฐานกาย คือสร้างการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การรับรู้จากส่วนต่าง ๆ และรับรู้ภาวะอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ตลอดจนการพัฒนาร่างกายให้มีความแข็งแรง มีพัฒนาการที่ดี จากนั้นถึงจะนำไปสู่ฐานสังคัม คือการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม เรียนรู้บทบาทตนเองและการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ฐานจิตใจ คือการปรับภาวะอารมณ์เมื่อสิ่งต่าง ๆ กระทบจิตใจให้เรียนรู้และฝึกฝนจิตใจให้มีความดีงาม มีความแข็งแกร่ง และมีสุขภาพจิตที่ดีมีความสุข และสุดท้ายคือฐานปัญญา เป็นความสามารถในการทำความเข้าใจตน เข้าใจคน เข้าใจเนื้อหาการเรียนรู้และสามารถที่จะปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตตนเอง แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองได้อย่างที่ตนปรารถนา

3. หลักปัญญาการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธจิตวิทยา

กระบวนการจัดการเรียนรู้ในทางพุทธธรรม มุ่งเป้าหมายในการบ่มเพาะปัญญา ให้เป็นมนุษย์มีความรู้ความเข้าใจ หยั่งรู้ มีเหตุมีผลและดำเนินชีวิตด้วยปัญญา แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

3.1 สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากสุตะ หรือการรับข้อมูลจากผู้แนะนำ สั่งสอน บอกกล่าว จากผู้รู้ ครูอาจารย์ชี้แนวทางให้ หรือกัลยาณมิตรชี้แจงอธิบาย ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ด้วยการอ่าน การดู การฟัง ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ทั่วไป ซึ่งผู้ที่เรารับฟังนั้นควรเน้นที่กัลยาณมิตรเป็นหลัก

3.2 จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการรู้จักคิด เป็นกระบวนการทางจิตที่คิด ไตร่ตรอง พิจารณา คำนวณ หรือที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึก กว้างไกล รอบด้าน และเชื่อมโยง ได้มากขึ้น หรือจะเรียนกว่ารู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างมีเหตุมีผล และสามารถที่จะประเมินความรู้ก่อน นำไปสู่การตัดสินใจทำหรือนั่นใจในการลงมือทำมากขึ้น

3.3 ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการภาวนา เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการได้มี ประสบการณ์ตรง คือ ได้ลงมือทำจริง ๆ เป็นปัญญาปฏิบัติการที่พัฒนาต่อยอดจากสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ถือเป็นความรู้ที่ทำให้เกิดความชำนาญ คล่องแคล่ว

ภายใต้หลักปัญญา 3 เป็นแนวทางหรือกระบวนการบ่มเพาะปัญญา พัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะความสามารถที่เกิดจากการลงมือทำ ประสบการณ์ตรงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เกิดความ ชำนาญ ศักยภาพได้ถูกเติมเต็มจนเกิดมีสมรรถภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป

การจัดการเรียนสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน เนื่องจาก ผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษจะมีความแตกต่างกันไปตามประเภทของความบกพร่อง ซึ่งบุคลากร ทางการศึกษาจะต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงคุณลักษณะของพวกเขาเหล่านั้น โดยที่รูปแบบของการ จัดการเรียนถูกใช้คำว่า “การศึกษาพิเศษ” อันหมายถึงการจัดการศึกษาแก่นักเรียนที่มีบกพร่องทุกประเภท ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม การสื่อสารและ การเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพหรือ บุคคล โดยผู้ที่รับผิดชอบควรต้องเน้นหลักการ 4 ประการ คือ 1) ด้านนักเรียนในการเตรียมความพร้อมของ หลักสูตรที่เน้นทักษะทางด้านร่างกาย อารมณ์และสังคม การช่วยเหลือตนเอง รวมถึงการพัฒนาสติปัญญา เป็นต้น 2) ด้านสภาพแวดล้อมที่มีทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางบุคคล 3) กิจกรรม การเรียนการสอน และ 4) ด้านเครื่องมือ ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการ การดูแลพิเศษต้องมีการวางแผนเตรียมความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละความบกพร่อง และระดับของความ บกพร่อง เพื่อให้สามารถพัฒนา พื้นฟู และรักษาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักในการจัดการศึกษาพิเศษ โดยทั่วไป

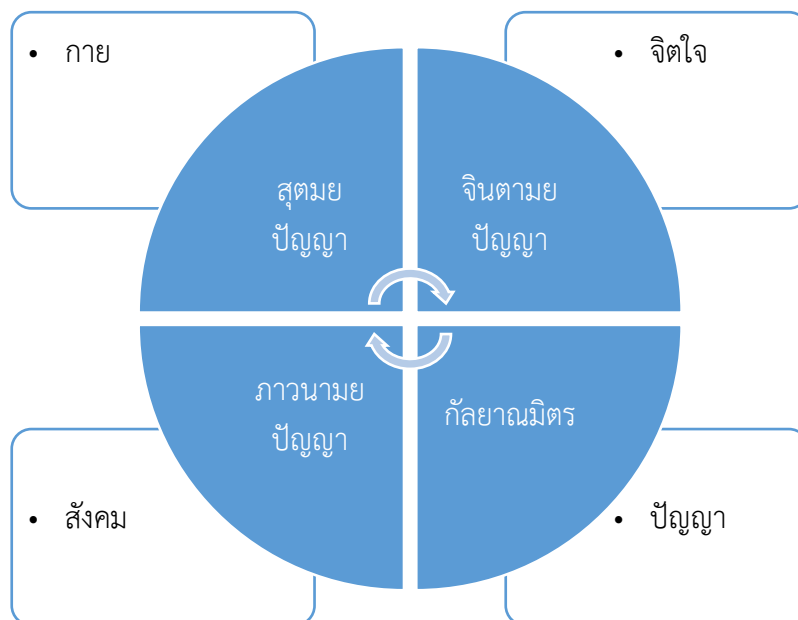
อย่างไรก็ตาม ตามหลักพุทธจิตวิทยาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับบุคลากรทางการศึกษาที่ ต้องการทางเลือกไปใช้หรือประยุกต์เข้ากับรูปแบบการจัดการเรียนสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแล พิเศษ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษ โดยสรุปแบ่งเป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. หลักกัลยาณมิตร กล่าวคือ ผู้สอนต้องเป็นกัลยาณมิตรเป็นผู้ที่มีความรักและเมตตาผู้เรียน โดยคำนึงถึงความบกพร่องของแต่ละคนที่แตกต่างกัน และอดทนที่จะค่อย ๆ บ่มเพาะพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งผลความดีงามต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. หลักพัฒนาการเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยปัญญา 3 ได้แก่ 1) สุตมย ปัญญาเป็นกระบวนการให้ผู้เรียนได้รับรู้สัมผัสได้ถึงความรู้สึที่หวังดีปรารถนาดีที่มีต่อผู้เรียน 2) จินตามย ปัญญาเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์ และส่งเสริมภาวะอารมณ์ที่ดีของผู้เรียน และ 3) ภาวนามย ปัญญาเป็นส่งเสริมการฝึกทักษะจากการปฏิบัติจริง คือให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง

3. พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม โดยจะไม่ใช่แค่ให้เรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้นแต่กระบวนการจะต้องส่งเสริมผู้เรียนทั้งด้าน 1) ฐานกาย คือ มีร่างกายแข็งแรง มีทักษะการใช้ร่างกายที่ดี และดูแลสุขภาพกายดี 2) ฐานจิตใจ ส่งเสริมให้เกิดการจัดการอารมณ์ที่เหมาะสม ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ เข้าใจสภาวะจิตตนเองที่เกิดขึ้นและรู้จักวิธีแสดงออกอย่างสมควร 3) ฐานสังคม เป็นการสร้างความร่วมมือที่ทุกฝ่ายควรมีส่วนในการส่งเสริมเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือ และฝึกทักษะการเข้าสังคม การทำงานเป็นทีม บทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมสำหรับตนเอง และ 4) ฐานปัญญา คือการเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุข พัฒนาตนเองด้วยการศึกษา แก้ไขและพัฒนาตนเองตามที่ตนเองต้องการ เรียนรู้อยู่เสมอ และพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจ

จากการอธิบายดังกล่าวสามารถสรุปเป็นผังภาพการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษตามหลักพุทธจิตวิทยา ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนที่มีความต้องการการดูแลพิเศษตามหลักพุทธจิตวิทยา

เอกสารอ้างอิง

- กรรทอง จุลรัชนิกร. (2554). *การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษระดับปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551*. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2566, จาก <https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/10/1.-พรบ.-การจัดการศึกษา-ฉ1.pdf>.
- เกียร วังศ์กอม. (2548). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- จริยา ตรุษณี. (2562). *แนวทางการจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนประถมศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- จรีลักษณ์ รัตนพันธ์. (2553). *การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, 3(1), 1-7.
- ดนัย ไชโยธธา. (2552). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดารณี ศักดิ์ศิริผล และบัณฑิตา ลิขสิทธิ์. (2561). *การเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษเข้า* *สู่อาชีพ*. *วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา*, 12(2), 25-33.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2562). *การศึกษาพิเศษ*. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2566, จาก <http://www.happyhomeclinic.com/specialeducation.htm>
- นาริรัตน์ เจริญเดช. (ม.ป.พ.). *ความหมายและหลักการการจัดการศึกษาพิเศษ*. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2566, จาก <http://elearning.psu.ac.th/courses/232/k1.1.pdf>
- ประภาศรี นันทน์อุทิศ. (2564). *การช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ*. *วารสารการจัดการทางการศึกษาปฐมวัย*, 3(1), 51-70.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *สภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พัทธนันท์ วงษ์วิชัยอุตม์. (2550). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ*. กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชานา อับดุลเลาะ และวุฒิชัย เนียมเทศ. (2563). *การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 “แนวคิด ทฤษฎี และแนวทางปฏิบัติ*. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 227-246.
- ศิริวรรณ วณิชวัฒนารชัย. (2559). *การจัดการเรียนรู้ที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 13(2), 65-75.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2556). รายงานการติดตามการศึกษาเพื่อปวงชนระดับโลก: ประเทศไทย.
กรุงเทพฯ: พรินทกราฟฟิค.

อดิษฐ์ สรรคบุรานุรักษ์ และศศิณัฐ สรรคบุรานุรักษ์ (2558). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นความแตกต่าง
ระหว่างบุคคล. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12(1,2) 39-48.

Gyasi, M.N.K., Gyasi, A.K. and Anku. J.S.A. (2020). Teachers' Knowledge of Special Educational
Needs and Disability Students and Their Classroom Management Approaches. *World
Journal of Education*, 10(4), 160-172.